

Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ivsti Henningii Boehmeri, Icti, Potent. Regi Borvss. A Consil.
Int. Regim. Dvcat. Magdeb. Cancell. Director. Reg. Frideric.
Eivsdemqve Prof. Ivrr. ...**

Böhmer, Justus Henning

Halae Magdebvrgicae, MDCCLXXIII.

VD18 12136018

Cap. V. De Autoribus, Subsidiis Et Cautionibus Circa Hanc Doctrinam.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-202771

CAP. V.

DE AVTORIBVS, SVBSIDIIS ET CAV-
TIONIBVS CIRCA HANC DOCTRINAM.

§. I.

Quemadmodum ante H. GROTH & HOBBE-
SII tempora totum ius naturæ Scholasti-
corum nugis corruptum fuit: *) ita non mi-
randum, si idem fatum hæc quoque disciplina
habuit.

§. II.

supplicio refreneretur nocendi facultas. Cum itaque ho-
mines pessime viuant, status præsens, prohi dolor! est
legalis. Melius esset, si careremus medicis, quia sic
ægroti deficerent; sed pro statu præsentis ad *bonum ex-
traordinarium* referendi, ut malum ingens esset, si iis
carere deberemus. Sic etiam ius naturæ omnino exco-
lendum, adeo, ut pro præsentis rerum statu neglectus
huius studii multa mala post se trahat, sicuti cultura
eiusdem multum inferuit statui corrupto præsentis, ut
omnia singulorum officia eo rectius exinde dirigi pos-
sint.

*) In crassissimo papatu, quo obnubilabatur Germania,
cum Christianismus reciperet, fere omnis eruditio
monasteriis erat inclusa. Nam *seculares* qui vocaban-
tur, magis armorum vsum, quam studiorum sibi con-
uenire ducebant. Legum doctrina non quidem incogni-
ta esse poterat, sed ita tamen tractabatur, ut magis
incumberent *legi postivæ*, quam doctrinæ iuris natu-
ralis. Introductis academiis, studium iuris Romani
etiam in Germania florere cæpit, sed limites fori sui non
egrediebantur legistæ. Imo licet ante introductas aca-
demias ius Romanum paulatim inclarescere inciperet,

ceum docet Dn. HERTIVS de *consult. LL. & iudic. in spec. Rom. Germ. rebus publicis* §. 14. haut tamen constat, ad hoc *ius uniuersale* fuisse prouocatum, sed magis vbique leges Romanæ audiebantur. Philosophis res erat cum Aristotele, & iuriconsultos cura explicandarum legum Rom. districtos tenebat; hinc Theologi partem *Theologiæ moralis* esse putabant doctrinam iuris naturæ, turpiter officia hominis, qua talis, & qua Christiani, confundentes. Atque se ad hanc doctrinam excolendam eo certius ius habere existimabant, quod a patribus, BASILIO M., GREGORIO Nazianzeno, CHRYSOSTOMO aliisque plura capita iuris naturæ exulta esse viderent, quorum ut vestigia legerent, sedulam nauarunt operam, maxime cum Icti ne hiscere quidem auderent contra eorum sententias, quippe quibus alioquin facile nota hæreseos iniuri potuisset. Neque enim turpe sibi ducebant, ex iuris naturæ questionibus articulos fidei formare, eosque aliis obtrudere. Cum itaque Patres Theologian-moralem cum iure semel confudissent, neque officia Christianorum & hominum distinxissent, quod nec AMBROSIVS in *libris tribus de officiis* præcauere potuit, mirandum non est, quod in tanta barbarie temporum, quibus scholastici Theologi dominatum obtinuerunt, confusio hæc quotidie creuerit, decisionesque ex canonibus, conciliis, sententiis Patrum, S. scriptura aliisque petita fuerint, cuius rei documenta si quis legere gestiat, ipsos scholasticos adeat opus est. Sed & *moralem doctrinam stricte dictam* non omiserunt, imo, quod mireris, multa iuris Romani capita, vnice forum Romanum antiquum redolentia, sub specie *iuris naturæ* venditarunt, & sic misere omnia confuderunt. Quamuis vero LVTHERVUS tempore reformationis Scholasticorum ineptias satis castigaret, tamen vel PHILIPPI MELANCHTHONIS nimius & cæcus amor in scholasticam doctrinam impediit, quo minus hæc doctrina expurgari potuerit, ut inde nomen *communis Germaniæ præceptoris* absque suo merito obtinuerit.

3) Re-

§. II. Neque ICti, y) qui ultra Iustinianum sapere voluere, in controuersis illustribus alia inceserunt via: sed hi quoque, fatente GRO-
TIO, scholasticam subtilitatem cum *legum & canonum* cognitione coniungere.

§. III.

y) Referam huc iudicium GROTII haud vulgare de IC-
tis. Diuisit eosdem in tres classes: in *prima* sunt ipsi
ICti R. & alii legum conditores, & his multum se
deferre dicit; in *secunda* eos commentatores ponit,
quipost IRNERIVM vixere, qui omnes controuersias
illustres secundum barbariem temporum ex legibus
Romanis definire voluere, vnde ab iis hæc disciplina
plane neglecta. *Tertia* classis eos occupat, qui hu-
maniores literas cum studio iuris Rom. coniungere.
Sed de his in *proleg.* §. 55. itidem asserit, quod in ius
hoc commune aut nunquam, aut non nisi leuiter ex-
spatiantur, & quod præterea scholasticam subtilitatem,
in qua tunc omnis videbatur conclusa eruditio, cum
legum & canonum cognitione coniunxerint, quem in
finem porissimum duos in exemplum adducit Hispanos
ICTos, COVARRVVIAM & VASQVIVM. Hic FER-
DINANDVS VASQVIVS scripsit *controuersias illustres*,
qua in materia inprimis debuisset *ius publicum vniuer-
sale*, fundamenti loco ponere, qui tamen nugæ schola-
sticorum magis prætulisse videtur. Inde non miran-
dum, BOECLERVM in *præfat. ad Seld. Ius N. & G.* iu-
diciu sequens de Vasquio adduxisse: Diffusam argu-
mento, distinctam profectuum gradibus, nec raro inuolu-
ram autorum sententiis sapientiam, quam non suf-
ficiat fidentius aggredi. Fernandus forte Vasquius
documento esse queat. Qui cum tanto instructu ap-
paratuque hunc locum sibi excolendum sumpsisset, ut
instar Bibliothecæ nonnullis videretur præstare, fa-
tum

Etum tamen facile opineris, ut negligentius pleraque cumulando, ordini & discretioni inter disputandum parum seruiendo, placita aliorum non satis examinando, sua sepius asseuerando, quam probando, componendo denique, quæ constare sibi inuicem non poterant, haud pauca de arduis intricauerit potius, quam expediuerit. Scripsit etiam FRANCISCUS HOTOMANVS controuersias illustres, ubi defectum historiae in VASQVIO desideratum suppleuit. Ingrauescente tyrannide Papæ iura imperantium ad se trahere cupientis, subortæ sunt variæ lites inter Cæsares & Papas, illis iura sua defendentibus, his impugnantibus. Singuli suas asseclas habuere, ex quibus scripta varia, tempore præsertim LVDOVICI Bauari, in lucem edita sunt. Sanior tamen philosophia similiter in plerisque desideratur; vel enim canonibus & legibus Romanis pugnant, quo nihil est absurdius, ubi de potestate imperantium quæritur; vel ex scriptura S. sed oborta & valde peruersa interpretatione, vel denique scholastica philosophia, sua probant: sed quantæ hic subtilitates interspersæ, vel ex RVD. PRAELLEI de potest. pontif. & imper. scripto tom. 1. GOLDASTI p. 40. inserto videre licet. Legatur præterea ANTONII DE ROSSELLIS *tr. de monarchia seu potestate Imp. & Papæ*, tempore Sigismundi editus, & a GOLDASTO tom. 1. p. 252. relatus, ubi contra papam disputans, quod imperator a papa non acceperit potestatem, hoc potissimum vrget, quod eam habeat a populo Romano, qui hanc iurisdictionem transtulit in principem per §. 6. I. de I. N. Gen. & ciuili. Egregium certe argumentum! Postquam deinde tempore reformationis ICI iuris publici Imperii nostri studium excolere cogerentur, & tamen deprehenderent, non omnia ex legibus fundamentalibus & obseruantia Imperii decidi posse, imo & status rei Germanicæ non ita omnibus constaret, multominus ius publicam vniuersale hæctenus ICTis curæ fuerat, non aliter fieri poterat, quin loco huius necessariæ disciplinæ ius Romanum ubi-

§. III. Aduenere tandem tempora, quibus solidiori studio hæc disciplina coli cæpit, GRO-
TIO & HOBBSIO 2) vno eodemque tem-
pore, quamuis diuerso studio, huic doctrinæ in-
cumbentibus.

§. IV. HVGONIS GROTH institutum a) po-
tissimum hunc habuit scopum, vt ostenderet,
ex quo fonte controuersia inter gentes, quæ
commode ad tempus vel *belli*, vel *pacis* refe-
runtur,

vbique allegarent, & in subsidium ad illud recurrerent,
quod nunc quidem, restituta hac disciplina, merito re-
probamus.

2) Fuit GROTH principale institutum, vt Ius Nat. qua-
tenus in controuersis illustribus vsum præberet, a Scho-
lasticorum nugis liberaret, & eo, quo par est, modo
traderet. THOMAS HOBBS in præfat. libri de corpor.
de se ipso gloriatus est, quod restaurator huius disci-
plinæ fuerit, his verbis: *Physica res nouitia est, sed
philosophia ciuilis multo adhuc magis, vt quæ antiquior
non est libro, quem de ciue scripsi.*

a) Scripsit hunc tractatum de iure belli & pacis GROTH
potissimum suasu NICOLAI CLAVDII FABRICII
PEIRESCII, vt refert PETRVS GASSENDVS in vita
Peirescii lib. 4. Instructus erat laudatus PEIRESCIVS
omni disciplinarum genere, & quoniam tot defectus in
iure naturæ animaduertebat, GROTH autem, qui tunc
e patria exul in Galliam sese receperat, subactum tanta
eruditione ingenium perspexerat, vt neminem ad exco-
lendam hanc doctrinam ratus sit aptiorem, quam ipsum
GROTHVM, ei mox autor suasorque fuit, vt pristino
nitore eandem restitueret, quod & feliciter perfecit. Sed
non potuit non hic labor irritare crabrones, præsertim
apud eos, qui adhuc Scholasticæ doctrinæ innutriti erant,
hinc tot censuras, quamuis sæpe ineptas, sustinere de-
buit

runtur, decidi possent, quamvis hinc inde multa inferuerit, quæ ad *ius publicum vniuersale* spectant. b)

§. V.

buit. Inprimis vero offendit aulam Romani præfulis, adeo vt prælaudatus eius tractatus, ex sacra indicis congregatione Romæ anno 1627. in numerum venitorum librorum relatus sit. Neque enim consultum videbatur aulæ Romanæ, si disciplinæ hæc pristinam reciperent integritatem, quia ita de potestate Cleri actum fuisse videbatur, qui se extulerat super omnem potestatem, & novam ac plane monstrosam rempublicam in singulis rebus publicis in ruditate sæculi extruxerat, vt non posset non e re aulæ Romanæ esse, libros optimos suppressere, & sedulo laicis inculcare, rationem humanam captiuam ducendam esse sub obedientia ecclesiæ Romanæ. Non defuere tamen ex ipsis pontificiis, qui hanc iniquam censuram Romanensium ægre ferrent, vt declaratum in præfat. in BOECLERI animaduers. ad Grot.

- b) Inter primos numerandus est GROTIUS, qui *ius publicum vniuersale* excolendum suscepit, quia vbiuis fere doctrinas huc spectantes inseruit, præsertim lib. 1. c. 3. vbi naturam summi imperii explicat, & contra monarchomachos disputat, c. 4. vbi de iure subditorum, & eorum resistendi licentia, l. 2. c. 5. vbi de iure in subditos, c. 6. vbi de successione in regna, c. 10. vbi de modis, quibus imperium finitur, c. 14. vbi de imperantium promissis, contractibus & iuramentis, c. 20. vbi de pœnis agit, vt raceam loca alia, quæ hinc inde in aliis capitulis interspersit. Liber hic immortalis Gallicæ quodque extat interprete COVRTINO, sed nitidiori stylo, sensuque magis apto in Gallicum sermonem translatus est nuper a BARBEYRACIO, viro doctissimo, qui hæc interpretatione insignem lucem ei attulit. Denique ante

§. V. THOMAS HOBBS magis intentus fuit, ut ius publicum vniuersale enucleatius traderet, & iura imperantium excoleret; sed quamuis omnia methodo mathematica connectere allaborauerit, non raro tamen lapsus deprehenditur; c) plures proinde censuras expertus.

te aliquot annos quoque in Germanicam versionem translatus est, cui illustris THOMASIVS eruditam præfationem præmisit.

- a) Facies Angliæ turbulenta, quæ tempore HOBBSII fuit, videtur ei ansam dedisse, ut *imperantium potestatem* nimis & ultra modum extolleret, & subditorum statum deprimeret. Postquam enim dissidia inter Regem Angliæ & Parlamentum vtrumque Anglicum & Scoticum essent natæ anno 1640. quæ ex variis causis, partim occasione Puritanismi, parim ex contumacia CAROLI I, partim aliunde proficiscebantur, adeo, ut tandem flamma in bellum ciuile contra Regem erumperet, HOBBSIVS secessit Lutetiam Parisiorum, ibique tractatum de *cine* edidit, & cum a partibus Regis starer, non potuit non in eo libello *potestatem imperantium* nimis extollere, ut eo fortius suam doctrinam Anglicanis tumultibus opponeret. Reuera turbæ Anglicanæ repræsentabant statum belli omnium contra omnes, & miseriam dilaceratæ reipublicæ plures deplorabant. Atque hæc misera facies rerum, quotidie menti eius obuia, adeo eum occupauit, ut crederet, & sibi plene persuaderet, *statum naturalem* fuisse ita turbulentum, & perpetuum bellum omnium contra omnes. Edidit deinceps anno 1651. librum, cui titulus *Leuiathan*, quo nomine *ciuitatem* ceu *hominem artificialem*, cuius anima princeps sit, intelligit, & in illo de *potestate ciuitatis ecclesiastica & ciuili*,
pro

tus. d) Interim eundem plura in hac doctrina solidius & eruditius excussisse, eruditi ex merito fatentur.

§. VI. In plurimis quoque HOBBSIVM secutus est postea ADRIANVS HOVTVYN, ICTus Belga, in *tr. de Politica contracta generali*, e) quamvis hoc ipsum dissimulare voluisse videatur. In principiis quodammodo diuersus, in eo tamen fere cum

pro iure Regis & Episcoporum contra membra Parlamenti agit, quoniam Seco inprimis Puritanismum introducere volebant, rege contra nitente, & episcopos vbique defendente, Puritanosque ecclesiis eiciante. Ceterum Matheseos studio operam assiduam dederat, adeo vt etiam principem de Wallis in Galliam secedentem in hoc studio institueret, atque hinc non mirandum, quod in *tr. de ciue* omnia methodo mathematica connectere tentauerit, quamvis statim in prima connexionione ingentem hiatum commisisse videatur. Potiores eius errores collegit HOVTVYN in *polit. gener. in fin.*

d) Naetus est plures aduersarios, quos refert Dn. LVDOVICI in *hisor. iuris* N. §. 37. & Autor, qui anno 1681. *vitam eius* edidit. Affectas paucos habuit, præter LAMBERTVM VELTHVYSEN in *tr. de princip. iusti & decori*, & IO. CHRISTOPH. BECMANNVM. Alii tamen, vt PFENDORFIVS & recentiores iuris naturæ doctores, multum ex eo hauserunt, suisque doctrinis intulerunt, reprobandis reiectis.

e) Prodiit hic liber Hagae Comitum anno 1681. vbi Autor sub hoc nomine *ius publicum vniuersale* adumbravit. Acute & subtiliter omnia connectit, vt nisi nimis Monarchismo absoluto indulgisset, subditos-

cum eo conspirat, quod imperantium potestatem vbique & per omnia, etiam *in sacris*, faciat illimitatam, adeoque in multas reprobandas sententias incidat.

§. VII. Hoc idem thema plenius excussit VIRICVS

rosque in classem brutorum coniecisset, vix aliquid desiderari potuisset. Multa ex HOBBSII doctrina haufit, sed ne hoc fecisse videretur, collegit in calce *errores Hobbesianos*, quasi minime cum eo fecisset. Interim capitaliores haud effagit, quin potius strenue secutus est, imo in nonnullis ipsum HOBBSIVM adhuc superasse videtur. Magis sobrie tamen in primis principiis, vbi fundamentalem propositionem iuris naturæ explicat, incessit; agnouit enim, legem naturæ fuisse ante ciuitates, eamque in pace colenda consistere, hanc autem propter hominum deprauatam naturam non potuisse in effectum commodè deduci, nisi ciuitatibus introductis, cum pax tata extra imperia haberi haud possit. Enimvero vbi ad potestatis ciuilis indolem dilabitur, nullos eidem limites ex iure naturæ ponit, vel tales ponit, qui principem plane non adstringunt, dum ius interpretandi leges diuinas ex nat. iure principi adscribit, adeoque in effectu eosdem tollit. Præterea principem *papam absolutissimum* pronunciat, qui possit omnia decidere, articulos fidei per modum legis imperare, confunditque passim officia imperantis *qua talis* & *qua doctoris*, dum, quæ docenda & suadenda sunt, ad imperantis *qua talis* officium pertinere contendit. Hinc iustas meruit censuras PUFENDORFII in *rr. de habitu relig. ad vitam ciuilem*, vbi in calce auctorem ex professo refutauit.

Boehmeri I. P. uniu.

H

f) Pri-

RICVS HVBERVS in tr. *de iure ciuitatis*, f) qui in plurimis quoque se HOBBSIO opposuit; neque tamen se intra limites huius doctrinae semper continuit, quin potius plura, quae ad *ius priuatum* spectant, imo quae a respectu *iuris* prorsus aliena sunt, intexuit, de cetero dignus, qui circa hoc studium commenderur.

§. VIII. Neque omittendus est B. Dn. de PVFFENDORFF, qui in tr. *de iure N. & G.* g) hanc doctrinam *libro septimo & octauo* solide explicuit, quamuis omnia capita huc spectantia haud plene pertexuerit: quod de aliis quoque monendum, qui vniuersam iuris naturae disciplinam vno systemate complexi sunt.

§. IX.

f) Prima editio admodum succincta, sed quae anno 1694. publici iuris facta, varia incrementa accepit, vbi *sect. IV. lib. I.* imprimis multa aliena immiscuit, v. c. *de principio cognoscendi diuinitatem scripturae sacrae, de testimonio obsignante fidem receptam, item quod ratio non sit principium cognoscendi diuinitatem scripturae sacrae*, aliaque plura. Sed & quae ad *ius priuatum* spectant, non omisit, adeo, vt hunc tractatum pro systemate iuris tam *publici* quam *priuati* vniuersalis haberi posse, quidam iudicent. Commentarium vberiore in eum scripsit Dn. NIC. CHRISTOPH. L. B. de LYNKER, sed qui integer haecenus editus haud est. Ante aliquot annos illustris THOMASIVS pralaudatum tractatum de nouo edi curauit, & succinctis annotationibus praeclare illustrauit.

g) Fata PVFFENDORFFII notissima sunt, & pleraque adducta a Dn. LVDOVICO in *hystor. iur. nat. HOBBSIVM* in plurimis secutus, adeo, vt c. 1. lib. 7. ciuitatum *genesis*

§. IX. Insignem præterea industriam & curam circa hoc ius excolendum suscepit Dn. CHRISTIANVS THOMASIVS b) & plura a PVFENDORFFIO præ-

nesin ex eo plenius explicauerit. Totam hanc ita instruit disciplinam, vt lib. 7. *naturam, indolem, affectiones* aliaque ad summum imperium spectantia enucleet, & lib. seq. ipsa iura examinet. Quantum hic Autor præstiterit, omnes in comperto habent, quia plerique PVFENDORFFIVM hodie sequi non dubitant. Ante aliquot annos Dn. HERTIVS prædictum tractatum de nouo edidit & elegantissimis notis illustrauit atque auxit. Sed etiam hoc fere eodem tempore Dn. IOANNES BARBEYRAC illum gallico idiomate, sub titulo: *le Droit de la nature et des gens, ou Systeme general de principes les plus importants de la Morale, de la Jurisprudence, & de la Politique, avec de notes du traducteur, ou il supplée, explique, defend & critique les pensées de l'auteur, & une preface, qui sert d'introduction à tout l'ouvrage.* Prædictus IOANNES BARBEYRAC elegantissimam præfationem operi pramisit, in qua inprimis de demonstratione in scientiis moralibus admittenda agit, & obiectionibus quibusdam respondet. Addit deinde varias rationes, quibus factum est, vt hæc disciplina parum antea excolta fuerit. Obseruat, Patres inprimis plane hanc doctrinam corripisse, vel omnia confudisse, & tandem ipsos Theologos in sequentibus temporibus eam dereliquisse. Ipsa versio gallica elegantissima est, & sensum PVFENDORFFIANVM clarissime & nitidissime exhibet. Sed etiam præterea versio germanica huius operis sub prelo esse dicitur.

b) Institutum illustre THOMASII ita a plerisque, qui solida vulgaribus præferunt, approbatum est, vt, quid in hac doctrina præstiterit, mea quidem deductione

H 2

haud

prætermiffa vel fuppleuit vel emendauit, & fic quoque, quæ ad *ius publicum vniuerfale* fpectant, magno iudicio priftino nitori reftituit.

§. X. Spem etiam fecit i) Dn. IOAN. NIC. HER-
TIVS, fe editurum *fyntagma iuris publici vni-
uerfa-*

haud indigeat. Explicuit primo hanc doctrinam in tractatu *de iurifprudencia diuina*, vbi inprimis aduerfarijs PVFENDORFFII in lib. 1. fatisfecit. Pofttea anno 1705. vltimam manum huic operi adiecit, & *fundamenta iuris naturæ & gentium ex fenfu communi deducta* edidit, in quibus inprimis principia *iufti, honefti, & decori*, miro iudicii acumine fecernere allaborauit, & iuxta illa ipfa institutiones fuas iurifprudenciæ diuinæ emendauit. Qui enim hætenus ius naturæ tradidere, hos diuerfos refpectus non diftinxerant; & fic plura inemendata relictæ erant, quæ huius fummi viri opera in melius reftituta funt, atque adeo emendationes eius infignem in hac doctrina de iure publico vniuerfali præftant vtilitatem. Si ipfe PVFENDORFFIVS huc refpexiffet, plura capita omittere potuiffet, quæ ad ius naturæ ftriçte dictum haud fpectant, vt quæ de officio erga Deum, erga fe ipfum, de officiis humanitatis &c. operofa induftria explicuit. Et hinc factum fuiſſe reor, vt plerique principium fundamentale eius tolerare & concoquere haud potuerint, quod viderint, prædicta capita haud adeo commode fecundum doctrinam *ſocialitatis* explicari potuiſſe, quas difficultates ſuperare facili labore quiuiſſet, ſi, quæ ad *iuſti* doctrinam fpectant, ab eo, quo *honeſtum & decorum* ducit, ſollicite diftinxiſſet.

i) Spem huius operis fecit in præfat. ad elem. prudens. ciuil. vbi ſimul oftendit, quantum interſat, hanc diſcipli-

uersalis. Pædian quandam ad hanc disciplinam iam præmisit, contentam in *disp. de Iurispr. vniuers.* sect. 2.

§. XI. Politicorum systemata plurima quoque, quæ ad hanc doctrinam spectant, quamuis alieno in loco, exhibent; sed vel inania sunt, vel illa, quæ iuris publici *particularis & vniuersalis* sunt, confundunt *k*).

§. XII. Vtilissime porro huc conferri potest CASPAR. ZIEGLERI *tr. de iurib. Maiest.* quamuis sæpe quoque ius Romanum vel alias leges publicas particulares adhibuerit *l*).

§. XIII.

disciplinam a *politica* distinguere. Pædia prædicta breui, & summo digito tantum generalia huius disciplinæ demonstrat, simul tamen vtilissimas observationes exhibet, atque subsidia suppeditat, quibus quis tuto in hoc amplissimo campo optatos facere possit progressus.

k) De *Politicorum* confusa methodo iam supra actum. In hunc censum quoque BODINVS *de republica* collocandus, qui itidem varias iuris quæstiones inseruit, in quo & alii certatim eum secuti leguntur, vid. HERTIVM in *præf. ad elem. prudent. civ.* ARNISAËI, BESOLDI, ALTMVSII, aliorumque tractatus, magis conclusiones, quam principia huius doctrinæ sistunt, vnde incertis sæpe vagantur rationibus, neque a particularibus huius vel illius reipublicæ scitis abstinere. In eundem censum quoque refero opus *politicum* RVDOLPHI GODOFREDI KNICHENII, qui itidem omnia, quæ iuris sunt, & quæ ad prudentiam politicam spectant, mira confusione miscuit, ut certa fundamenta huius doctrinæ ibidem haud reperias.

l) Si mansisset prælaudatus autor in principiis & conclu-

H 3

clu-

§. XIII. Ceterum plures non integrum systema iuris publici vniuersalis scripserunt, sed *thematata particularia* m) persecuti sunt, veluti de iure circa sacra &c. quæ itidem vtilissime adhibentur.

§. XIV. Ad subsidia merito referri debent *facta publica seu historie*, n) quæ illustrent egre-

clusionibus iuris naturalis, tunc amplissime omnium iura maiestatica pertexuisset. Sed vbiq; fere animum ad *ius publicum particulare* intentum habuit. Exempli loco adduco c. 2. l. 1. vbi naturam criminis læsæ Maiestatis exhibet, quam tamen totam fere hausit ex doctrina iuris Romani. Similiter *cap. seq.* regalia magis explicat secundum conceptum iuris feudalis, quam in se, & sic quoque in reliquis capitulis versatus est, ut adeo pro systemate *iuris publici vniuersalis* haberi nequeat, quod potius semper scita particularia a naturalibus sedulo sint separanda, quin quod tantum circa iura imperantium occupatus fuerit, quibus tota hæc doctrina non absolvitur.

m) Huc spectant varia CONRINGII scripta, v. c. *de concedend. & reuocand. priuileg. De Maiestatis civil. auctoritate, & officio circa sacra.* PVFENDORFFII tract. *de habitu relig. ad vitam civil.* DN. BVDDER diff. *de concordia relig. cum statu civil.* HUGO GROTIUS *de imperio summarum potestatum circa sacra*, GERARDE NOODT *dissertatio de religione ab imperio iure gentium libera.* DN. BVDDERVS *de testam. Regum*, item *de solennibus princip.* DN. IO. PETR. A LVDEWIG *de auspicio regio* & alii similes tractatus, quos omnes recensere infinitum foret.

n) In historiis ab omni ævo amplissimus numerus facterum occurrit, quæ hanc disciplinam illustrare poss-

egregie regulas generales huius disciplinæ, & iudicium acuunt, quando illa ipsa secundum has regulas examinantur: o)

§. XV.

possunt. Non enim rectius doctrinæ insinuantur, quam per *exempla*. Quid autem iucundius est, quam exempla *vera* adducere, & secundum principia hæc de illis iudicare? Apprime *LIVIVS lib. 1. præf.* Hoc est illud, præcipue in cognitione rerum salubre & frugiferum, omnis re exempli documenta in illustri posita monumento intueri, inde tibi tuæque reipublicæ, quod imitere, capias, inde fiedum inceptu, fiedum exitu, quod vites.

- o) Hic cauendum, (1) ne ex factis publicis regulas struamus, quod cum non sollicitè præcaueret GROTIVS, sæpe lapsus deprehenditur. Nam quod in §. 40. *proleg.* asserit, quod, ubi multi diuersis temporibus & locis idem pro certo affirmant, id ad causam vniuersalem referri debeat, id vniuersale haud est. Nam a) sæpe opinio inueterata pessima est, quod de idololatria aliisque nãis verum: ß) plurima sæpe gentes ex Hebræorum doctrina in suos vsus transtulerunt, & alii ab aliis didicerunt; Ægyptii quidem ab Hebræis, ab illis Græci, & ab his Romani, inde sæpe tanta opinionum & sententiarum conformitas, quæ tamen non arguit causam vniuersalem. (2) Vt iudicia autorum facta enarrantiam non promiscue arripiamus, quod ipsum innuit GROT. *lib. 1. c. 3. §. 5. n. 6.* asserens, non omnia esse probanda, quæ a quamuis præclaræ famæ doctoribus dicuntur. Sæpe enim tempori, sæpe affectibus seruiunt, & aptant τῷ πνεύματι τοῦ χρόνου. Quare, pergit, danda est opera, ut in his rebus desecato vramur iudicio, nec quæ excusari magis quam laudari possunt.

§. XV. Imo cum ius publicum vniuersale circa actiones publicas versetur, imprimis historiae eum in finem euoluendae sunt, ut de factis illis, iurene an iniuria peracta sint? iudicari possit. Quemadmodum itaque plures satis commode & ex usu historias quoad usus politicos tractant: ita non inutile esse poterit, historiam civilem quoad usus huius iuris peruoluere & excutere, p)

§. XVI.

sunt, remere in exemplum rapiamus, in quo perniciose errari solet. Conf. LIPSIVS lib. 1. c. 9. §. 12.

p) Inculcat hoc HUBER. in append. ad historiam civilem obs. 1. ubi observationes ex iure publico vniuersali adiecit. Multi usus politicos traxerunt ex Cornelio Tacito, ut FORSTNERVS & MELLIER Gallus &c. sed quid impediret, quo minus usus iuridici ex historiis enucleari possent? Usus esse potest varius: (1) ut sic iudicium acuatur, & principia iacta generalia applicare discamus: (2) ex factis ad similia progrediamur, quoniam vix hodie aliquid accidere solet, quod iam ante non obtinuit. Hinc DIODORVS SICVLVS in praefat. historiae suae demonstrat, rerum humanarum esse quendam circulum, in quo alii homines eisdem euentus per vices, ut in scena, ludunt. (3) Ut ita ex perpetua historia statum rerumpublicarum, imperantium ingenia, mores, varia studia addiscamus. Supra enim iam dictum est, notitiam status reipublicae multum hic conferre, atque hinc demum acquiritur erudita historiarum notitia. In confesso itaque est, historicum absque principiis politicis & moralibus reuera parum proficere, cum non sufficiat facta enarrasse, sed etiam de illis iudicium ferri debeat.

q) Ob-

§. XVI. Præiuit in hoc instituto VLRICVS HVBERVVS, qui eum in finem se *historiam ciuilem* tradidisse faterur, vt illam ad ius publicum vniuersale attemperaret, & exempla curiosissima suppeditaret, quemadmodum etiam obseruationes q) nonnullas in fine adiecit.

§. XVII. Simile fere institutum fuit Dn. THOMASII, qui nuper admodum specimina r) eiusmodi edidit, in quibus ostendit modum & viam, quomodo secundum principia iuris naturæ & gentium de factis publicis iudicari debeat.

§. XVIII.

q) Obseruationes admodum breues sunt, & tantum specimen aliquod præ se ferunt. Ceterum plura *iuris publici vniuersalis* capita ex historia illustrantur. Sic ostendit, dogma Hobbesianum, *statum naturalem esse bellum continuum*, fidei historicae non omni modo congruere, ad minimum non omne posse tempus pacis excludi, licet admodum breue & minus tutum sit. Nam gens genti diffidit, bellum infert, tamdiu pacifica, donec sibi vtile videatur. Sed & origo imperiorum, de qua mox, ex historia addiscenda, & varii rerum publicarum euentus vel casus eruditas obseruationes suppeditant.

r) Titulus operis est: *Specimen iurisprudentiæ iudicialis ex iure naturæ & gentium exhibitum in exemplis, de variis gentium negotiis & controuersis*. In hoc tractatu decadem primam exhibuit controuersiarum illustrium, & plures alias decades in præfatione promissit. Præsertim legi merentur obseruationes, quas c. 7. de prætensionibus suggerit, ex quibus apparebit, quantum vsum hæc doctrina quoque in illis habere possit.

H 5

o) No.

§. XVIII. Non inepte præterea Dn. HERTIVS in *iurispr. uniu. S. 2. §. 13.* ius diuinum ad subsidia refert, quod optima & reipublicæ maxime consona inculcat principia, s) quæ illustrationem egregiam in hac doctrina præbere possunt.

§. XIX. Cauendum vero sedulo circa hanc disciplinam, (I.) ne officia imperantium, *quæ talium*, & quatenus sunt *Christiani*, confundamus. Quamuis enim hi duo respectus egregie concurrere possint, diuersus tamen semper & distinctus modus manet procedendi & iudicandi. t)

§. XX.

s) Noni quidem, rempublicam Judaicam fuisse *Theocraticam*; ast quis assereret, omnia iura publica ibidem fuisse posita? quin plura occurrant, quæ hanc disciplinam egregie illustrent, & sic merito eo magis in exemplum adducenda. Quæ vero ad statum Theocraticum intime spectant, ab illis hic abstinendum, ne particularia iura cum vniuersalibus confundamus. Inprimis hic peccari posse, quando de iure principis circa sacra disputatur, ostendit PFENDORF *de habitu relig. ad vitam civil.* Quin sacrorum ratio ita intime statui Theocratico innixa erat, vt plura essent regibus iniuncta, quæ alias illis ordinarie competere non possunt. Sic etiam ostendunt S. litteræ, qua ratione respública, quæ pleræque pessimum initium habuere, postquam tamen constitutæ sunt, sint dirigendæ ad culturam pacis. Item inde patet, quo fundamento maiestas immediate a Deo dici possit, & quæ sunt alia. Structuram huius respublicæ depingere cepit B. HERTIVS, ast morte præuentus eam exædificare haud potuit.

t) Sic vbi in quæstione de fine respublicæ quæstio instituitur, an princeps etiam teneatur curam habere salutis

etcr-

§. XX. (II.) Ut duo illa extrema, in quæ Monarchomachi & Machiavellistæ u) inciderunt, eitemus. Sicuti enim hi faciunt reges tyrannos & exleges, ira illi populum regicidam & rebellem, itarumque publicum euertunt.

§. XXI.

æternæ subditorum, sæpe hæc confundi solent, adeo, ut illa ne quidem a se inuicem satis distinxerit ADRIANVS HOUTVYN in *polit. gener.* qui & hoc quoque ad officium principis spectare credidit. Cum vero respublicæ imprimis sint propter *externam pacem* introductæ, hinc potissimum eam ipsam procurare debet, quia finis influit in officium, seu illud determinat. Quia autem simul princeps est *Christianus*, ideo qua talis utriusque curam simul gerere debet salutis æternæ subditorum, præsertim cum suo exemplo & autoritate sæpe plus possit, quam ministri ecclesiæ. Sed in ipsa re semper manet differentia, quod illa, quæ facit ut *imperans*, per *vim externam* possit imperare: quæ vero ut *Christianus* princeps, magis remediis charitatiuis absque coactione externa inculcare debeat, ne *Papocæsaria* vel *Cæsaropapia* inde oriatur, quod communiter fieri solet, ubi hæc confunduntur.

u) Vtraque doctrina, quæ tamen huic disciplinæ inferi solet, valde insidiatur rebus publicis, eisque damnosa est. Machiavellinus non demum cum Machiavello cœpit, sed iam ante eum in praxi cognitus fuit, tyrannisque debetur, adeo ut non inepte plures MACHIAVELLVM excusauerint, quod non præcepta proprie dicta dederit, sed ea scripserit, quæ iam alii egissent; vid. CONRING in *præfat. ad Machiav. princ.* Ceterum quantum hæc profana MACHIAVELLI asserta nocuerint, summam ostenditur in *observat. Hall. i. rom. 6.* Et quid

quid aliud fecerunt HOBBSIVS & ADRIANVS HOVTYVN, quam vt Machiauellismum reuocarent, & colore iuris incrustarent, vt eo splendidius incedere posset, sicuti Machiauellica HOBBSII dogmata refert GIBBERTVS COCKIYS in *præfat. vindic. pro lege & imper.* Et quia Monarchomachismus in Anglia florebat, adeo aduersus eundem irritatus fuisse videtur, vt in alterum extremum, *Machiauellismum* scilicet, incideret. Ita enim comparatum est cum natura humani generis, vt quo grauius aliquid fugimus, & reprobamus, eo fortius etiam in alteram partem inclinare soleamus. Monarchomachi post Parisienses nuptias sua dogmata spargere cæperunt. Dum enim miseri Galli arte Machiauellica in tot anxietates & misérias deducti essent, desperatio & mæror ob perpessa & instantia mala pronam strauit viam ad Monarchomachismum, inde varia scripta edita, veluti HOTOMANNI *Franco-Gallia*, item anonymi scriptum *de iure Magistratuum*, item *Antimachiauellus*. Notæ inprimis sunt STEPHANI IVNII BRVTI *vindicte contra Tyrannos*, LAMBERTI DANAEI *Politica Christiana*. In hunc censum quoque referri debet impius liber G. GVILIELMI ROSSAEI *de iusta reipublicæ christianæ in reges impios & hæreticos auctoritate*, Antuerpiæ anno 1592. editus. Verus autor esse perhibetur GILB. GENEBRARDVS (vid. *Londorp. rom. II. act. publ. p. 267. col. .*) & cum maxime reipublicæ noceret hic liber, anno 1594. cum multis aliis decreto Senatus regii Parisiis publice a carnifice exustus est. Vtraque secta in principia huius disciplinæ grauius impingit. *Machiauellismus* hoc ius in effectu plane tollit, vel in ludibrium vertit; at *Monarchomachismum* vinculum subditorum & obligationem eorum eneruat. Ille reges facit tyrannos, hostesque reipublicæ: hic populum rebellem. Ille subditis *seruitutem intolerabilem* parat, hic *licentiæ populari* fenestram aperit. At contra vtrumque hæc nostra disciplina pugnat, Machiauellistis opponens, iura principum debere

§. XXI. (iii.) Ne, quando hæc præcepta inculcantur, statim inde concludamus, sufficere hæc posse ad solidam *animæ* emendationem, cum nihil præter externam tranquillitatem in republica hisce præceptis obrineatur, de cetero vero homo interne corruptus manere queat, & ita talem emendationem aliis mediis obtinere debeat.

§. XXII. (iv.) Tandem ut quæ Cæsaris sunt, Cæsari; Deo vero, quæ Dei sunt tribuamus. x)

PAR-

bere esse attemperata ad leges pacis; Monarchomachis vero ostendens, subditorum obligationem esse in parendo & patiendo, non imperando.

x) Peccant plurimi in hoc quoque, quod (1) ex adulatione plura imperantibus tribuant, quæ iis minime competunt, & subditos adeo adstringant, ut quæ Dei sunt, omittantur. (2) Quantum Præsul Romanus in eo peccauerit, euidens est. Sed cauendum, ne Principes nostros crassissimos Papas faciamus, contra quos nuper admodum ex professo scripsit GERARDVS NOODT *de religione iure gentium ab imperio libera*. Unde quoque subditorum obligatio est restringenda ad limites præceptorum Dei, quia magis est parendum Deo, quam hominibus, quamvis & hic abusus ingens soleat committi, dum sub hoc prætextu sæpe obsequium principi a ministris ecclesiæ contumacibus denegatur in rebus iure diuino non determinatis, sibi que adscribit clerus, quod ei concedendum non erat, id quod exemplo commodo illustrauit Dn. THOMASIVS *diff. de iure*

Princip. euangel. circa solenn.
sepult.